

ВНЕСОК ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИХ ГРАФІКІВ
У МІСЦЕВЕ КРАСЗНАВСТВО ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

76:7.071.1:908(477.86)“19/20”
ID ORCID 0000-0001-7021-3069
<http://doi.org/10.5281/zenodo.1758143>

Максимлюк І. В. Внесок івано-франківських графіків у місцеве краєзнавство ХХ — початку ХХІ століття. Протягом ХХ ст. івано-франківські графіки задавалися метою глибше осмислити історію, культурні цінності краю, з'ясувати роль видатних особистостей у громадсько-культурному житті нації, прагнули зберегти зв'язок з етнічною традицією. Краєзнавча діяльність художників-графіків Івано-Франківщини спрямована на всебічне пізнання краю — проведення наукових досліджень та етнографічних експедицій, вивчення культурних надбань народу, розвиток музейництва, популяризація народного мистецтва. Сприяння розвитку краєзнавчої галузі на Івано-Франківщині з боку митців-графіків вимірюється їхніми творчими здобутками. Це, зокрема, портрети культурних діячів, народних майстрів Прикарпаття, відтворення історичних місць, пам'яток архітектури, елементів одягу та предметів побуту гуцулів. Означена проблематика розглянута на матеріалі проведених автором мистецтвознавчих досліджень творчості івано-франківських художників-графіків (Г. Колчуняка, Ю. Панькевича, С. Обста, М. Фіголя, С. Каспрука, Г. Гриценка (Марченка), М. Грепіняка, М. Павлюка, І. Деркача, З. Соколовського, Р. Пащина).

Ключові слова: графіка, краєзнавство, культура, пам'ятки архітектури, експонат, музейництво.

Максимлюк І. В. Вклад івано-франковских графиков в местное краеведение ХХ — начала ХХІ века. В течение ХХ в. ивано-франковские графики преследовали цель глубже осмыслить историю, культурные ценности края, определить роль выдающихся личностей в общественно-культурной жизни нации, стремились сохранить связь с этнической традицией. Краеведческая деятельность художников-графиков Ивано-Франковщины направлена на всестороннее познание края — проведение научных исследований и этнографических экспедиций, изучения культурного достояния народа, развитие музеев, популяризацию народного искусства. Содействие развитию краеведческой отрасли на Ивано-Франковщине со стороны художников-графиков измеряется их творческими достижениями. Это, в частности, портреты деятелей культуры, народных мастеров Прикарпатья, воспроизведение исторических мест, памятников архитектуры, элементов одежды и предметов быта гуцулов. Данная проблематика рассмотрена на материале проведенных автором искусствоведческих исследований творчества ивано-франковских художников-графиков (Г. Колчуняка, Ю. Панькевича, С. Обста, М. Филоля, С. Каспрука, Г. Гриценко (Марченко), М. Грепиняка, М. Павлюка, И. Деркача, С. Соколовского, Р. Пащина).

Ключевые слова: графика, краеведение, культура, достопримечательности архитектуры, экспонат, музейное дело.

Maksymliuk I. The contribution of Ivano-Frankivsk graphic artists to the local studies of the 20th – early 21st century.

Background. In the 20th century the graphic artists of the Ivano-Frankivsk region devoted themselves not only to creative but also to scientific and cultural activities, popularized Ukrainian, Pre-Carpathian historical and cultural heritage in particular.

The popularization of the region was provided not only due to the reproduction of its originality in graphic works, but also through research, educational mission, active social and cultural activities, the collection of works of art, museum work, preservation of architectural monuments. It is important to find out the value of the cultural activity of graphic artists on the territory of the region, their contribution to regional studies, the most characteristic features of which are multidisciplinary and multiproblems, care for the maintenance and restoration of regional traditions. The contribution of graphic artists of the Ivano-Frankivsk region to local studies has not been fully investigated by scholars. The researchers did not try to consider the work of graphic artists in

the culturological aspect, and their work in the regional study area was analyzed superficially. The basis for the development of the theme of the article is working a significant amount of material, primarily scientific and ethnographic researches of graphic artists that lay in a deeper understanding of the history and cultural values of the region, clarifying the role of prominent individuals in social and cultural life of the nation, being interested in an ethnic tradition. Promoting the development of the regional studies by the graphic artists of the Ivano-Frankivsk region is measured by their creative achievements which include, in particular, portraits of cultural figures, folk masters of the Ivano-Frankivsk region, reproduction of historical places, architectural monuments, clothing and household items of Hutsuls.

Objectives. The aim of the article is to disclose the contribution of graphic artists of the Ivano-Frankivsk region to the regional studies and monument protective field in the Pre-Carpathians of the 20th – early 21st century.

Methods. In order to fulfill the tasks of the research, complex and systemic approaches were used in the analysis of cultural-artistic processes and tendencies in chronological and theoretical aspects. By means of a complex approach the creative and cultural activity of graphic artists and processes taking place in the graphic arts of the Ivano-Frankivsk region of the 20th – early 21st century were investigated from the perspective of comprehensiveness and systematicity. The use of systematic and cultural approaches to the illumination of the phenomena of the past on the basis of the complex use of sources contributed to objective theoretical and historical and artistic comprehension of the creative and ethnographic activity of graphic artists. The main research methods were generalization, synthesis, comparison, art criticism analysis, method of interviewing, analogy. In order to reveal the specific features of the graphic arts of the Ivano-Frankivsk region, discover the artistic-figurative content of works the method of abstraction is used, which consists in the isolation and generalization of the most characteristic and most distinctive manifestations.

Results. The graphic arts of the Ivano-Frankivsk region are considered as a cultural and artistic phenomenon. The article deals with the issue of creative self-expression of graphic artists, their active cultural activities, in particular, the achievements in the field of regional studies are considered. This is, first of all, an artistic representation of the cultural and artistic achievements of the region in its historical development. Most artists see their task in revival and preservation of national traditions in their regional diversity. It is mentioned that regional activity of graphic artists of the Ivano-Frankivsk region is aimed at comprehensive knowledge of the region by means of conducting scientific researches and ethnographic expeditions, studying the cultural achievements of the people, developing museum work, popularization of folk art. An important area of activity of the graphic artists is the research of Ukrainian, in particular, Hutsul material and spiritual culture. The results of the research confirm the opinion that Ivano-Frankivsk graphic artists reveal the potential of the artistic culture of the region in theoretical works of ethnographic character, and in their works they comprehend the regional material, which is stored in museum collections and private collections. The valuable sources, thoroughly worked out by artists-enthusiasts, are chronicles, archaeological complexes and artifacts, museum collections, old books, sacred architecture, objects of worship, works of folk art, folklore. It is proved that many architectural monuments of the region received a more expressive and laconic image on the depiction precisely thanks to their graphic interpretation, caused by the diversity either figurative and plastic means or the technique and professionalism of their implementation. The mentioned problems are considered on the basis of the material of the works of the Ivano-Frankivsk graphic artists (G. Koltuniak, Y. Pankevich,

S. Obst, M. Figol, S. Kaspruk, G. Gritsenko (Marchenko), M. Grepunyak, M. Pavlyuk, I. Derkach, S. Sokolovsky, R. Pashchyn). The relevance of the research of the graphic arts of the Ivano-Frankivsk region in its local originality as a type of art, and as a phenomenon in the context of cultural life of the region is proved.

Conclusions. The results of the research are important in understanding the nature of historical and cultural processes, on the basis of which the graphic arts of the Ivano-Frankivsk region of the 20th – early 21st century developed. They give grounds to state the regional activity of graphic artists as a cultural phenomenon of the region. The specific features of the artistic environment of the Ivano-Frankivsk region as a typical and indispensable part of Ukrainian culture and art of the 20th century and, at the same time, as a potentially important center for their preservation and revival are revealed. The significant contribution of the graphic artists of the Ivano-Frankivsk region to local studies, as well as their ascetic role in popularizing the historical and cultural achievements of their native land, is discovered.

The activities of artists in this direction contribute to the revival and preservation of the national cultural heritage in its regional diversity, development of the tourism industry.

Keywords: graphic arts, regional studies, culture, architectural monuments, exhibit, museum work.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Протягом ХХ століття графіки Івано-Франківщини присвячували себе не лише творчій, але й науковій та культурній діяльності, пропагували українську, зокрема прикарпатську, історико-культурну спадщину. Популяризація краю відбувалася не лише через відтворення його своєрідності в графічних творах, а й через дослідження, просвітницьку місію, активну громадську та культурну діяльність, колекціонування творів мистецтва, сприяння музейництву та археологічній науці, збереження пам'яток архітектури. Важливо з'ясувати значення культурної діяльності художників-графіків на теренах краю, їх внесок у краєзнавство з його розгалуженою проблематикою, зокрема турботу про охорону та відновлення культурно-мистецьких пам'яток, збереження регіональних традицій.

Стаття підготована в рамках дисертаційної роботи на тему: «Мистецтво графіки Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ століття: культурологічний аспект», затверджену на вечірній раді ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 3 від 27 грудня 2017 року). Матеріали статті можуть бути використані для мистецьких, культурологічних і наукових розвідок, у краєзнавчій та туристичній галузях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Внесок художників-графіків Івано-Франківщини у місцеве краєзнавство не був комплексно досліджений науковцями. Дослідники не намагалися розглядати доробок графіків у культурологічному аспекті, а їхню роботу в краєзнавчій сфері аналізували побіжно або за окремими напрямками. Так, вивчення народних хрестів Галицької України Гнатом Колцуняком проаналізовано в працях М. Станкевича, Л. Хом'як, М. Моздира. Листівки цього художника із застосуванням гуцульських орнаментів під назвою «Гуцульські мотиви» розглянуто у статтях П. Арсенича, Б. Тимінського,

Н. Лаврук. Серед досліджень, присвячених напруженню художника С. Обста в краєзнавчій сфері, слід назвати публікації Н. Будуйкевича, П. Арсенича, М. Васильчука, а також серійні видання філокартистів В. Ковтуна та С. Полегенького. Творчій постаті Ю. Панькевича присвячені праці Я. Нановського, В. Качкана, І. Драбчука, М. Юрченка, В. Полека. Значний внесок Михайла Фіголя у сферу науки і культури Івано-Франківщини висвітлено І. Чмелик та В. Луканем. Роль Миколи Павлюка у пропагуванні пам'яток архітектури та історичних місць Прикарпаття оцінено в мистецтвознавчій публікації Л. Хом'як. Оцінку чималого доробку краєзнавця-етнографа Ігоря Деркача містять статті М. Паньківа, І. Скрипника, В. Любінця, В. Бурдуланюка. Про діяльність З. Соколовського дізнаємося здебільшого зі статей у місцевих періодичних виданнях. Оскільки про краєзнавчі зацікавлення Г. Гриценка (Марченка) та С. Каспрука мало відомостей у літературних джерелах, у дослідженні цього аспекту ми спиралися на бесіди з художниками та їхніми колегами. Також не розкрито графічний і науковий спадок галицького художника-краєзнавця Р. Пашчина.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячена означена стаття. Дотепер дослідники не розглядали комплексно краєзнавчу діяльність графіків Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст., а також не акцентувалися саме на цьому аспекті творчої біографії окремих митців.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття внеску художників-графіків Івано-Франківщини у краєзнавчу та пам'яткоохоронну галузі на Прикарпатті ХХ — початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У теоретичних розвідках краєзнавчого характеру, авторами яких часто виступали івано-франківські художники-графіки, розкривається потенціал художньої культури краю, осмислюється історичний та археологічний матеріал, мистецькі експонати, що зберігаються в музейних збірках та приватних колекціях. Важливою сферою діяльності графіків є дослідження української, зокрема гуцульської, матеріальної і духовної культури. Багато архітектурних пам'яток краю отримали на зображеннях більш виразний і лаконічний образ саме завдяки їх графічній інтерпретації, позначеній різноманітністю образно-пластичних засобів, технік та авторсько-го світобачення.

Прикарпатський митець Гнат Колцуняк відомий не лише як автор циклу листівок «Гуцульські мотиви», збагачених гуцульськими орнаментами, але й тим, що зробив значний внесок у культуру Івано-Франківщини як художник-етнограф. Він був членом Етнографічної секції Наукового товариства імені Тараса Шевченка (1921), Етнографічного товариства Академії наук УРСР (1929), вивчав етнографію Гуцульщини, брав участь в етнографічних експедиціях. Митець

уклав і видав кілька ґрунтовних етноґрафічних праць [2].

Гнат Колцуняк першим звернув увагу на необхідність вивчення народних надґробних хрестів з позицій їх мистецької вартості. Він опублікував статтю «Народні хрести в Коломийщині», збагативши її текст численними таблицями-зарисовками [1, с. 235–236; 10, с. 215–229, 21 таб.].

Період 1910-х рр. у наукових колах Галичини позначений створенням етноґрафічних комісій, розгортанням експедиційної діяльності, залученням через анкетування широкого кола респондентів з метою всебічного вивчення культурних надбань народу. Одна з тодішніх ініціатив — задум прикарпатського митця Г. Колцуняка щодо репрезентування народних хрестів Галицької України в серії альбомних випусків, укомплектованих відповідно до локальних етноґрафічних зон. Побачив світ лише один із запланованих випусків, присвячений надмогилям дерев'яним хрестам з околиць Коломиї та Печеніжина. Видання заслуговує на увагу завдяки ілюстративному ряду: тут подано багато зафіксованих у малюнках пам'яток, головним чином дерев'яних профільованих хрестів з їх архаїчними багатораменими конфігураціями [20, с. 4].

Багатий досвід художника у сфері графіки допоміг вдало проілюструвати зібраний матеріал. Чітка, лаконічна пластична мова малюнків збагачується фактурами, надаючи композиціям хрестів декоративної образності. Скрупульозно прорисовуючи хрести, Г. Колцуняк доніс до глядача найдрібніші деталі, відтворивши навіть текстуру дерева. Завдяки професійному підходу, вдалому застосуванню виражальних засобів ілюстрації добре сприймаються, є інформативними, чітко структурованими.

Праця Г. Колцуняка тим більш вартісна, що зафіксовані у ній пам'ятки на сьогоднішній день втрачені, а тому публікацію можна вважати єдиним повним джерелом візуальної інформації про дерев'яні надґробки з підкарпатських місцевостей [20, с. 4].

Багато зусиль і ретельності в дослідженні народних обрядів та звичаїв доклав Юліан Панькевич під час роботи над ілюстраціями до похоронних голосінь, зібраних львівським етнологом Володимиром Гнатюком. Його праця під назвою «Похоронні звичаї й обряди» була надрукована у Львові 1912 року в XXI й XXII томах «Етноґрафічного збірника». У ній детально описані похоронні обряди та звичаї населення, яке проживало на території тогочасних Косівського, Надвірнянського та Снятинського повітів. Незважаючи на те, що Ю. Панькевич при створенні цих ілюстрацій мав на меті досягти життєвої достовірності, його ілюстрації далекі від копіювання природи, визначаються високим художнім рівнем. У 39-ти невеличких ілюстраціях митець у хронологічній послідовності відтворив головні епізоди похоронної обрядовості Прикарпаття, вловив їх особливу атмосферу, настрої зображених персонажів, а також достовірно змалював

побутово-етноґрафічні сторінки життя гуцулів [15, с. 64].

На зламі XIX–XX ст. на теренах Станиславщини працював Северин Обст — польський художник, який також належить до когорти народознавців, котрі започаткували систематичне вивчення Гуцульщини. Його цікавили етноґрафія і мистецтво карпатського населення, оскільки він працював у лісництвах на Гуцульщині писарем, копіював карти. Графічні твори С. Обста можна бачити в каталогах етноґрафічних виставок, етноґрафічних виданнях, музеях народного мистецтва, приватних збірках. Вагомим доробком художника є зарисовки виробів і мотивів народного мистецтва, що відтак були видані у серіях літографій зі зразками домашнього промислу, передусім виробів із металу та глини (1889). У Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського зберігаються поштові листівки, кольорові літографічні відбитки з графічних рисунків С. Обста із зображенням гуцульських дерев'яних, металевих виробів, портретів гуцулів у народній ноші [9, с. 7–8].

Михайло Фіголь відомий як непересічний науковець, автор фундаментальної праці, присвяченої мистецтву стародавнього Галича («Мистецтво стародавнього Галича» (1997)), над якою працював упродовж двадцяти років. Він був також невтомним збирачем артефактів і книжок. Саме М. Фіголь виступив ініціатором створення Івано-Франківського обласного художнього музею (1980) (тепер Музей мистецтв Прикарпаття), який має унікальні зібрання творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Митець виявив неабиякий організаторський хист при створенні національного музею-заповідника «Давній Галич», був активним організатором заходів до відзначення 1100-річчя Галича, зокрема Міжнародної ювілейної конференції «Галич і Галицька земля у державотворчих процесах України» [21, с. 198]. Михайло Фіголь очолював секцію пам'яток мистецтва при правлінні Івано-Франківської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, був членом республіканської ревізійної комісії, художньої ради та правління Спільки художників України. Він сприяв популяризації в м. Івано-Франківську творчості Я. Пєтрака, О. Сорохтея, О. Заливахи [21, с. 198].

Захоплення рідним краєм звучить у творах станкової графіки івано-франківського художника Степана Каспрука, в основному в його пейзажних серіях на тему Карпат. Доробок митця засвідчує також його зацікавлення історією, культурою та побутом жителів Гуцульщини. Так, наприклад, ліногравюри «Молода сім'я» (1970), «Старий гуцул» (1975), «Заручені» характеризуються декоративною образністю, застосуванням виражальних засобів народного мистецтва. Згадані роботи є прикладами декоративного підходу в потрактуванні фольклорної тематики у графіці Івано-Франківщини 1960–1970-х рр. Привертає увагу робота пізнішого періоду «Сільська красу-

ня» (1982), виконана в техніці гравюри на пластику, яка вирізнялася за стилістикою. За словами автора, це був своєрідний експеримент, пошуки нової образної мови, які не мали продовження в інших роботах. На кількох портретах у техніці офорту художник концентрує увагу на розкритті характеру, психологічного стану моделі, знайомить глядача з непересічними особистостями Івано-Франківщини («Писанкарка Бачинська П. Д.» (1982), «Лауреат премії ім. Т. Г. Шевченка Г. В. Василяшук» (1982), «Заслужений майстер народної творчості УРСР Параска Хома» (1982)).

Степан Каспрук відомий не лише як графік, а й як громадсько-політичний і культурний діяч, за що відзначений нагородами на державному та обласному рівнях. Він цікавиться історією України, біографіями видатних українських особистостей, що зумовило появу тематичних графічних серій: «По місцях Марка Черемшини» (1974), «Пам'ятники архітектури в Галичі» (1984, 1988). Степан Каспрук створив чимало ліноритів, на яких зобразив пам'ятні місця Івано-Франківської області, пов'язані з письменником і громадським діячем з Косівщини Марком Черемшиною (твори «Джерело», «Хата-музей М. Черемшини в Снятині», «В цій хаті народився М. Черемшина»). В образно-пластичному трактуванні серії «По місцях Марка Черемшини» спостерігаємо вплив на творчість С. Каспрука декоративно-прикладного мистецтва, а саме різьбярської стилістики Косівщини.

Степана Каспрука зацікавлюють пам'ятки архітектури з теренів Давнього Галича. Майстерне володіння різними графічними техніками дозволило художнику по-різному трактувати архітектурні мотиви й пейзажі краю. Аркуші «Успенська церква в Крилосі», «Церква Пантелеймона», «Церква Різдва в Галичі» виконані 1984 року в техніці цинкографії. Ці роботи вирізняються статичністю композиції, лаконічністю, чіткістю, фактурністю штриха, що є характерним саме для цієї техніки високого друку. 1988 року Степан Каспрук створив серію офортів на таку саму тему («Вид на церкву Пантелеймона», «Місце поховання Ярослава Осмомисла», «Каплиця XV ст. в Крилосі»), де використав тональні та фактурні можливості акватинти. Ця техніка допомогла С. Каспруку виразити просторову глибину, об'ємність архітектурних елементів, збагатити тональне вирішення твору. Слід зауважити, що засоби виразності саме цієї техніки є найбільш вдалим у зображенні архітектурних пам'яток у творчості С. Каспрука. У доробку художника є роботи, виконані олівцем, зокрема «Церква Пантелеймона» (2010). Проте за професійним рівнем виконання вони поступаються естампній графіці художника.

За характером діяльності чимало художників-графіків Івано-Франківщини продовжують традицію просвітницької місії мистецтва початку ХХ ст. через поширення гравюр у найвіддаленіших селах краю, виявлення старовинних речей або ж замальовування народних строїв та колоритних типажів. Відомий місцевий графік

Геннадій Гриценко (Марченко) — популяризатор народного мистецтва, збирач культурного надбання українців. Художник із захопленням досліджує українську, зокрема гуцульську, народну матеріальну й духовну спадщину: звичаї, побут, одяг, усну народну творчість, вважаючи, що професійне мистецтво має корені в народній культурі, тому необхідно зберігати і популяризувати її. Протягом багатьох років художник колекціонує народні картини, які зберігалися в селянських оселях Центральної та Східної України, а його дружина колекціонувала вишиті рушники. 2015 року частину своєї колекції Г. Гриценко (Марченко) подарував Музею мистецтв Прикарпаття, вважаючи, що народна картина — це не лише форма традиційної культури, а й джерело сучасного мистецтва, оскільки захоплює безпосередністю «наївного» малюнка, яскравою колірною палітрою, цікавими сюжетами, архетипними образами (хата, криниця, кінь, дівчина, козак, пара лебедів).

Геннадій Гриценко (Марченко) створив цикл графічних аркушів під назвою «Карпатський альбом», присвячений львівській художниці Софії Каррафі-Корбут. Під час гостювання у мисткині у Львові він допомагав художниці в побудові експозиції її виставки, робив архітектурні замальовки Львова, начерки авторучкою («Софія Каррафа-Корбут у майстерні під час роботи»). Потім відбулась поїздка до Карпат (с. Криворівня), де Г. Гриценко (Марченко) виконав багато натурних замальовок. Саме він створював нетиповий для того часу документальний етнографічний малюнок. Замальовки художника під час подорожей Гуцульщиною засвідчують дотримання художником законів композиції, незважаючи на їх репортажну основу.

Косівський графік та різьбяр Микола Грепиняк багато часу присвячував вивченню народного мистецтва та побуту гуцулів, які нерідко відтворював на графічних аркушах. Своєю дослідницькою роботою — статтями, нарисами — митець популяризував народне мистецтво, досліджуючи його. Художник написав чимало статей про видатних митців Прикарпаття та їхню творчість, де висвітлив сучасний стан народних художніх промислів, торкнувся проблем різних видів декоративно-прикладного мистецтва [14].

Непересічною особистістю в культурно-мистецькому середовищі обласного центру був Микола Павлюк, поціновувач мистецтва, історії та культури Івано-Франківщини. Професійні знання історії мистецтва, засад народної творчості, особливостей художніх стилів сприяли його успішній роботі у різних видах і жанрах образотворчого мистецтва.

Микола Павлюк пропагував архітектурні пам'ятки, створював графічний образ Івано-Франківська, підшуковуючи силуетні доміанти міста. Прикладом є його ліногравюра «Площа Андрея Шептицького. Івано-Франківськ» (1998), де зображений Кафедральний собор Святого Воскресіння. Митець прагнув до глибокого розкриття теми — оригінально, скрупульозно

ставився до образної структури твору, стилізуючи ознаки архітектурного стилю, визначальні знакові об'єкти історичного середмістя. Графіка М. Павлюка вирізняється своєрідними композиційно-образними структурами в поєднанні з оригінальними форматами графічних аркушів, як, наприклад, композиції у колі.

Тема Карпат особливо надихала художника і була втілена ним в акварелях, ліноризах та скульптурних творах. Заглиблення в історію краю очевидне в графічному образі одного з осередків духовної культури в Галичині — Скиту Манявського (твір «Скит Манявський XVII ст.» (1978)). Графічна ритміка, наближена до знаку лаконічності виражальних засобів у творах М. Павлюка дозволяли йому створювати форми, адекватні атмосфері історичного минулого.

Микола Павлюк зробив внесок у розширення матеріальної бази в галузі гірського туризму — створення рекреаційних зон, об'єктів туристичних та екскурсійних послуг. Фахові знання з художньої обробки дерева та каменю митець застосував при створенні скульптурних об'єктів, павільйонів, декоративних скульптур, вказівників у музейних зонах, місцях відпочинку (м. Яремче, с. Крилос).

Добре знайий серед краєзнавців Ігор Деркач — івано-франківський графік, живописець, заслужений працівник культури України, почесний член Всеукраїнської спілки краєзнавців, лауреат обласних премій ім. І. Вагилевича і академіка І. Крип'якевича, головний художник Івано-Франківського краєзнавчого музею [6]. Мистецька спадщина І. Деркача відображає найважливіші події в історії краю з найдавніших часів до сьогодення. Стародавній Галич і селянське повстання під проводом Мухи, Скит Манявський, Хмельниччина, героїчні постаті Семена Височана і Олекси Довбуша, середньовічний Станиславів та ціла галерея портретів відомих культурних та політичних діячів краю, від княжих осіб і до сучасників — усе це стало темою його творчого доробку [19, с. 24–25].

Робота в Івано-Франківському краєзнавчому музеї стала імпульсом краєзнавчої діяльності І. Деркача [16, с. 292]. Значна частина пам'яток архітектури Івано-Франківщини, взятих на облік під охорону держави, відтворена у його графічній творчості. Привертають увагу його твори «Руїни Пнівського замку. XVI ст. біля Надвірної», «Галицький старостинський замок», «Гомін віків» [4, с. 3].

До 800-річчя «Слова о полку Ігоревім» І. Деркач одним із перших серед митців Прикарпаття створив кілька оригінальних ілюстрацій, де по-своєму трактував образ галицького князя Осмомисла, князя Ігоря, Ярославни, розкрив глибокопатріотичний зміст боротьби мужніх предків за єдність Русі [4, с. 4].

До 1100-річчя Стародавнього Галича художником створено кілька графічних робіт і картин на історичну тематику, зокрема «Князі Ростиславичі», «Князь Ярослав Осмомисл», «В'їзд Данила Галицького в Галич», «Княгиня Анна з дітьми втікає з м. Володимир».

Ігор Деркач ілюстрував також багатомістову історію Скиту Манявського, на основі чого 1980 року було видано буклет «Скит Манявський у графіці І. Деркача» зі вступною статтею академіка В. Грабовецького. В експозиційних розділах колишнього манявського музею було представлено понад 30 картин митця. Серед них — «Напад татар на Скит Манявський», «Богдан Хмельницький вручає охоронну грамоту ченцям із Скиту Манявського», «Блаженний камінь». Художник створив образ засновника Скиту Манявського Івана Княгиницького та серію портретів першодрукарів [12, с. 193]. Сторінки історії відтворено також на графічних аркушах «Іван Федоров за роботою», «Зруйнування Скиту під час польсько-турецької війни у 1976 році», «Похід Олекси Довбуша на Богородчанський замок у 1744 році», «У Скит за медичною допомогою», а також на копіях зі старовинних гравюр: «Острог», «Тисмениця», «Москва», «Сучава», «Афон» (Греція) XVII ст. [18]. До ювілейного відзначення першодрукаря Івана Федорова митець створив серію портретів видатних книгодрукарів: Івана Федорова, Памви Беринди, Йоганна Гуттенберга, Єлисея Плетинського, Фіоля Швайпольта, Георгія Скорини. Ці твори стали доповненням розділу стародруків в історико-архітектурному музеї «Скит» [4, с. 4]. Художника зацікавило факсимільне видання трьох музичних рукописів, написаних у Скиті в 1676, 1684 і 1783 роках і проілюстрованих багатьма графічними мініатюрами. Окремі з них митець відтворив для музею у збільшеному вигляді, оформивши як серію копій [18].

Також Ігор Деркач досліджував і популяризував кілька архітектурних пам'яток Прикарпаття. Зокрема в доробку художника графічні роботи із зображенням церкви Св. Пантелеймона (XII ст.), Пнівського замку, Успенської церкви в Крилосі, фортеці на Замковій горі в Галичі, церкви Христового Воскресіння, спорудженої 1601 року в с. Заболотті, фортечних мурів Станіслава, в'їзної брами колишнього палацу Потоцьких, катедрального собору Св. Воскресіння.

Ігорем Деркачем здійснено чимало мистецтвознавчих та краєзнавчих досліджень. Він виступив співавтором видань «Садиба на Покутті» та «Давній Галич в пам'ятниках історії та культури». З його ілюстраціями вийшли друком «Нариси історії Прикарпаття» та «Нариси історії Коломиї» В. Грабовецького, «Українське козацтво у пам'ятниках історії» Б. Гавриліва, «Княгиня Анна» В. Бабія, «Нащадки Василя Стефаника», «Великої правди учитель», «Франко в житті Стефаника» Т. Виноградника, «Замки землі Галицької» В. Харитона [3].

За сприяння Івано-Франківської обласної ради, Українського товариства історії пам'яток та культури художник видав «Графічну Франкіану» (каталог «Образотворча Франкіана Прикарпаття» 1990 р., вступна стаття В. Полєка), поява якої стала подією в мистецькому житті області, неоціненним джерелом для вивчення життя і творчості І. Франка. Ігор Деркач багато років вивчав усе, що пов'язано з іменем І. Франка на Прикарпатті і

художньо відобразив місця перебування Великого Каменяра, а також пам'ятники поетові, споруджені на території краю [12, с. 193].

Оцінюючи художницьку діяльність Ігоря Деркача у краєзнавчій сфері, можемо зробити висновок як про значний її обсяг, так і про інформаційну насиченість творів, їх пізнавальну вартість, що, безсумнівно, вплинуло на розвиток місцевого краєзнавства, проте слід відзначити дещо аматорський рівень графічного доробку художника.

Привертає увагу графіка Зеновія Соколовського — архітектора, доцента кафедри архітектури і дизайну Університету права ім. Короля Данила Галицького. Митець працював в обласному відділі в справах будівництва й архітектури на посаді інспектора з охорони пам'яток. Зеновій Соколовський є членом Національної спілки архітекторів України, Міжнародної організації з охорони пам'яток «ICOMOS», членом історичного об'єднання «Моє місто» [11]. З ініціативи та за проектами З. Соколовського збережено та відреставровано багато архітектурних пам'яток Західної України.

У публікаціях та виступах З. Соколовський піднімає проблему помилок, несмаку, еkleктичних явищ в архітектурі, пропагує збереження автентичної архітектури Івано-Франківська [8]. Архітектор зазначає: «Наше місто побудоване за структурою “ідеального міста” епохи Відродження. Усі вулиці розпочиналися від ратуші і радіально розходилися від центру до околиць міста. Кожен кутувий будинок мав вежу, які в силу певних обставин були зруйновані. Тому, аби повернути силует веж, ми разом зі студентами зробили проект їх відновлення» [7]. Зеновій Соколовський часто проводить археологічні розкопки, зокрема, біля брами палацу Потоцьких, під час яких знайдено багато артефактів [8].

Серед проектів З. Соколовського — історико-пізнавальні таблиці, які він пропонує встановити на найбільших вулицях з метою ознайомлення івано-франківців та гостей міста з історією і назвами вулиць з часу їх появи [11].

2016 року у великому залі Музею мистецтв Прикарпаття відкрилася виставка графічних творів З. Соколовського, присвячена 75-річчю автора, на яких відтворена стародавня архітектура міста Івано-Франківська та області. Ці графічні аркуші дають уявлення про рівень майстерності художника, творчі можливості, вправне володіння графічними техніками (туш-перо, акварель). Згадані твори мають і документальну цінність як пізнавальний матеріал для дослідників давньої архітектури. Графік точно і детально зобразив архітектурні форми, пропорції будівель. Щоб дати уявлення про розміри архітектурних пам'яток, художник малює біля них людські постаті. «Тут є роботи, починаючи з 1970-х років і до сьогодні, — каже Зіновій Соколовський. — Наприклад, “Станіславська фортеця” намальована мною у 1972 році. Я малюю щодня. Найбільше захоплює сакральна дерев'яна скульптура — будинки, сакральні скульптури, які фактично нищаться.

За совітів не було знищено стільки церков, як тепер» [11].

Талант художника-аматора Романа Пашина багатогранний, він відомий не лише у мистецькому колективі, а й у колах науковців. У своїй творчій та культурній діяльності митець піднімає проблеми добра, краси, любові до рідної землі [13]. Роман Пашин — автор відомих портретів галицьких князів (Володимирка Володаревича, Ярослава Осмомисла), історика Михайла Грушевського, діяча ЗУНР Дмитра Вітовського. Митець видав ілюстровані книги «Земля Галицька», «Любов, мир і влада в житті Ярослава Осмомисла» [5].

Роман Пашин вивчав історію рідної землі, зокрема історію давнього Галича, досліджуючи стародавні літописи, архівні матеріали, артефакти та праці науковців. 1991 року вийшли у світ оповіді «Земля Галицька» [17], в яких художник розповідає про родовід Ростиславичів, міжусобні війни князів, боротьбу з половцями, археологічні знахідки (вікторівський браслет давньогалицького періоду). Роман Пашин досліджував графіті та рельєфну різьбу храму Пантелеймона, вивчав оздоблення князівських палаців та придворних церков, зокрема галицькі керамічні декоративні плитки. Кожна розповідь митця доповнюється деталізованими графічними зображеннями, що яскраво ілюструють історичні пам'ятки епохи «Слова о полку Ігоревім». Цінність малюнків до оповідей Романа Пашина полягає в тому, що вони виконані на основі кольорових мініатюр Радзивілівського літопису кінця XV ст., створених очевидцями описуваних у літописі подій. Також у багатьох випадках художник дослівно використовував текст літопису. Роман Пашин досліджував родові емблеми, міські герби, а також символічну орнаментику давнього Галича. Це, наприклад, сонце, хрест, коло, дерево (дерево життя), квіти, птахи (галка, орел, грифон), крилаті жінки, звірі (лев, дракон, галиця-змія). Також Роман Пашин прослідковував вплив західного мистецтва на культуру Русі, зокрема стильові запозичення з романської архітектури [17, с. 34–35].

Тема збереження та збагачення рідної культури цікавить багатьох івано-франківських графіків. Зокрема Олексій Сердюк створив серію екслібрисів, присвячених Галичу. Мирослав Гагалевиц, Роман Кочержук, Анатолій Мельник, Андрій Шабунін працюють у жанрі урбаністичного пейзажу, зображаючи вулиці і краєвиди стародавнього та сучасного Івано-Франківська та області. У наші дні графічні твори багатьох художників спрямовані на туристичну галузь.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Результати пропонованого дослідження є важливими в розумінні характеру історико-культурних процесів, у контексті яких розвивалося графічне мистецтво Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст. Вони дають підстави констатувати краєзнавчу діяльність митців-графіків як культурну особливість краю. Доведено актуальність дослідження графіки Івано-Франківщини в її локальній своєрідності як виду мистецтва і як явища

в контексті культурного життя краю. Виявлено специфіку мистецького середовища Івано-Франківщини як характерну та невід'ємну частину української культури і мистецтва ХХ століття й водночас як потенційно важливий осередок їх збереження і відродження. Розкрито вагомий внесок графіків Івано-Франківщини в місцеве краєзнавство, а також їх подвижницьку роль у популяризації історико-культурних надбань рідної землі. Діяльність художників у цьому напрямку сприяє відродженню і збереженню національної культурної спадщини в її регіональному розмаїтті, розвитку туристичної галузі.

Цінними джерелами, що їх ґрунтовно опрацьовували художники-ентузіасти, стали літописи, археологічні комплекси й артефакти, музейні збірки, стародруки, сакральна архітектура, предмети культу, твори народного мистецтва, фольклор.

У статті порушено питання творчого самовираження художників-графіків, їх активної культуротворчої діяльності, зокрема розглянуто їх зусилля у сфері краєзнавства за умов гармонійного поєднання патріотичної налаштованості, художницького таланту і самовідданої ініціативи дослідника-ентузіаста.

Література:

1. Арсенич П. І. Уродженці Прикарпаття — дійсні та звичайні члени НТШ (1873–1989) [Текст] / П. І. Арсенич // Прикарпатський вісник НТШ. Думка. — 2009. — № 3 (7). — С. 235–236.
2. Бірюльов Ю. О. Колцуняк Гнат Миколайович [Електронний ресурс] / Ю. О. Бірюльов, П. І. Арсенич // Енциклопедія Сучасної України : веб-сайт. — Електрон. дані. — [2014]. — Режим доступу : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=3160 (дата звернення : 09.10.2017). — Назва з екрана.
3. Виноградник Т. Він так багато встиг [Текст] / Т. Виноградник // Галичина. — 2006. — 27 червня.
4. Виставка творів живопису і графіки Ігоря Деркача : Каталог / [упоряд. В. М. Бурдулянук]. — Івано-Франківськ : Облдрук, 1984. — 35 с.
5. Вшанували дослідника історії Галича [Електронний ресурс] // Давній Галич / Автор концепції, текстів і фото Володимир Дідух. — Електрон. дані. — [2017]. — Режим доступу : <http://davnyihalych.com.ua/novini/item/57-doslidnik-galicha> (дата звернення : 27.06.2018). — Назва з екрана.
6. Деркач Ігор [Електронний ресурс] // Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка. — Електрон. дані. — [2017]. — Режим доступу : <http://lib.if.ua/franko/1282047035.html> (дата звернення : 10.05.2018). — Назва з екрана.
7. Зеновій Соколовський : Місто — не стіни і не вежі, а зібрання шляхетних людей. ФОТО [Електронний ресурс] // Вікна. — Електрон. дані. — 2016. — 4 травня. — Режим доступу : <http://vikna.if.ua/news/category/if/2016/04/05/52115/view> (дата звернення : 05.02.2017). — Назва з екрана.
8. Зеновій Соколовський : Які таємниці приховує старий Станіславів? [Електронний ресурс] // Фіртка.if.ua : агенція новин. — Електрон. дані. — 2015. — 15 грудня. — Режим доступу : <http://firtka.if.ua/blog/view/zenovij-sokolovskij-aki-taemnici-prihovue-starij-stanislaviv94548> (дата звернення : 05.02.2017). — Назва з екрана.
9. З Коломисю у серці. Творчість художників у поштовій листівці : Альбом-каталог / [упоряд. В. Ковтун, С. Полегенький ; авт. текстів М. Васильчук]. — Коломия : Вік, 2005. — 155 с.
10. Колцуняк Г. Народні хрести в Коломийщині [Текст] / Гнат Колцуняк // Матеріали до українсько-руської етнології / Наук. т-во ім. Шевченка у Львові, Етногр. коміс. — Львів : З Друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1919. — Т. 19–20. — С. 215–230.
11. Лелик С. Відомий франківський архітектор Зіновій Соколовський відсвяткував 75-літній ювілей виставкою (ФОТО) [Електронний ресурс] / Світлана Лелик // Репортер. — Електрон. дані. — [Івано-Франківськ, 2016]. — 4 квітня. — Режим доступу : <http://reporter.if.ua/lyudy/vidomyj-frankivskij-arhitektorz-inovij-sokolovskij-vidsvyatkuvav-75-litnij-yuvilej-vystavkoyu-foto/> (дата звернення : 6.03.2018). — Назва з екрана.
12. Любінець В. Творчість, освячена духом історії [Текст] / В. Любінець // Краєзнавчий збірник на пошану Богдана Гаврилівца : наукове видання. — Івано-Франківськ : Тіповіт, 2003. — С. 192–194.
13. Люди і дерева. Виставка графіки і живопису Романа Пашина : каталог / [упоряд. І. П. Курчук]. — Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1988. — [19 с.]
14. Микола Іванович Грешняк — митець та дослідник народного мистецтва Гуцульщини : магістерська робота з культурології [Електронний ресурс]. — Електрон. дані. — 2015. — 18 березня. — Режим доступу : <http://referat.co/ref/111985>, вільний (дата звернення : 09.11.2017). — Назва з екрана.
15. Нановський Я. Й. Юліан Панькевич [Текст] : нарис про життя і творчість / Я. Й. Нановський. — К. : Мистецтво, 1986. — 80 с. : іл.
16. Паньків М. Талант, відданий людям [Текст] / Михайло Паньків // Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею. — Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. — Вип. 11–12. — С. 292–293.
17. Пашин Р. Земля Галицька [Текст] / Р. Пашин. — Галич, 1991. — 80 с.
18. Скрипник І. Мовою графіки [Творчий портрет] [Текст] / І. Скрипник // Вперед. — 1983. — 4 червня.
19. Угорчак Ю. Франкіана Ігоря Деркача [Текст] / Ю. Угорчак // Краєзнавець Прикарпаття. — 2006. — № 8. — С. 24–25.
20. Хом'як Л. В. Меморіальна різьба осередків народного каменяряства в Галичині кінця ХІХ — ХХ століття [Текст] : автореф. дис. ... канд. мистецтв. : 17.00.06 / Хом'як Лідія Василівна ; Львів. акад. мистецтв. — Львів, 2002. — 17 с.
21. Чмелик І. Михайло Фіголь : штрихи до творчого портрету педагога, митця і науковця [Електронний ресурс] / І. Чмелик // Гірська школа українських Карпат. — 2016. — № 14. — С. 197–200. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2016_14_49 (дата звернення : 09.12.2017). — Назва з екрана.

References:

1. Arsenych, P. I. (2009). Urodzhentsi Prykarpattya — diysni ta zvychnayni chleny NTSh (1873–1989) [The Natives of the Carpathian Region are Actual and Ordinary Members of the NTSh (1873–1989)]. *Prykarpatskyi visnyk NTSh. Dumka — Precarpathian Bulletin of The Shevchenko Scientific Society. Idea*, 3 (7), 235–236. (In Ukrainian).
2. Biryulov, Yu. O. (2014). Koltsunyak Hnat Mykolayovych [Koltsunyak Hnat Mykolayovych]. *Entsyklopediya Suchasnoyi Ukrayiny*. Retrieved from http://esu.com.ua/search_articles.php?id=3160. (In Ukrainian).
3. Vynohradnyk, T. (2006, June 27). Vin tak bahato vstyh [He could do so much]. *Halychyna*. (In Ukrainian).
4. Burdulanyuk, V. M. (Comp.). (1984). *Vystavka tvoriv zhyvopysu i hrafiky Ihorya Derkacha* [Exhibition of works of art and graphic art by Ihor Derkach]. *In Catalog. Ivano-Frankivsk : Obldruk*. (In Ukrainian).
5. Vshanuvaly doslidnyka istoriyi Halycha [Researcher of the history of Galych has been honored]. (2017). *Davniy Halych*. Retrieved from <http://davnyihalych.com.ua/novini/item/57-doslidnik-galicha>. (In Ukrainian).
6. Derkach Ihor [Derkach Ihor]. (2017). *Ivano-Frankivska oblasna universalna naukova biblioteka im. I. Franka*.

- Retrieved from <http://lib.if.ua/franko/1282047035.html>. (In Ukrainian).
7. Zenoviy Sokolovskyy: Misto — ne stiny i ne vezhi, a zibrannya shlyakhetnykh lyudey [Zenov Sokolovsky : The city is neither walls and nor towers, but a collection of noble people] (2016, May 4). *Vikna*. Retrieved from <http://vikna.if.ua/news/category/if/2016/04/05/52115/view>. (In Ukrainian).
 8. Zenoviy Sokolovskyy : Yaki tayemnytsi prykhovuye staryy Stanyslaviv? [Zenoviy Sokolovsky : What secrets does the old Stanislaviv hide?] (2015, December 15). *Firtka.if.ua*. Retrieved from <http://firtka.if.ua/blog/view/zenovij-sokolovskij-aki-taemnici-prihovue-starij-stanislaviv94548>. (In Ukrainian).
 9. Kovtun, V. & Polehenkyy, S. (Comp.). (2005). *Z Kolomyeyu u sertsii. Tvorchist khudozhnykiv u poshtoviy lystivtsi* [With Kolomyia in the heart. Creativity of artists in a postcard]. Kolomyia : Vik. (In Ukrainian).
 10. Koltsoniak, H. (1919). Narodni khresty v Kolomyishchyni. In *Nauk. t-vo im. Shevchenka u Lvovi, Materialy do ukrainsko-ruskoj etimologii*. (Vols 19–20), (pp. 215–230). Lviv : Z Druk. Nauk. t-va im. Shevchenka. (In Ukrainian).
 11. Lelyk, S. (2016, April 4). Vidomyy frankivskyy arhitekt Zinoviy Sokolovskyy vidsvyatkuvav 75-litnij yuviley vystavkoyu [A famous Frankivsk architect Zinoviy Sokolovsky has celebrated the 75th anniversary by the exhibition]. *Reporter*. Retrieved from <http://report.if.ua/lyudy/vidomyj-frankivskij-arhitekt-zinovij-sokolovskij-vidsvyatkuvav-75-litnij-yuvilej-vystavkoyu-foto/>. (In Ukrainian).
 12. Lyubinets, V. (2003). Tvorchist, osvychena dukhom istoriyi [Creativity blessed with the spirit of history]. *Krayeznavchyy zbirnyk na poshanu Bohdana Havrylyva*, (pp. 192–194). Ivano-Frankivsk : Tipovit. (In Ukrainian).
 13. Kurchuk, I. P. (1988). *Lyudy i dereva. Vystavka hrafiky i zhyvopysu Romana Pashchyna* [People and trees. Exhibition of Graphic arts and Painting by Roman Pashchyn]. Ivano-Frankivsk : Oblpolihrafvydav. (In Ukrainian).
 14. Mykola Ivanovych Hrepynyak — mytets ta doslidnyk narodnoho mystetstva Hutsulshchyny [Mykola Ivanovych Hrepynyak — the artist and researcher of folk art of Hutsulshchyna] (2015, March 18). *Master's work*. Retrieved from <http://referat.co/ref/111985>. (In Ukrainian).
 15. Nanovskyy, Ya. Y. (1986). *Yulian Pankevych : Narys pro zhyttya i tvorchist* [Julian Pankiewicz : An Essay on Life and Creativity]. Kyiv : Mystetstvo. (In Ukrainian).
 16. Pankiv, M. (2010). Talant, viddanyy lyudyam [Talent, devoted to people]. *Naukovi zapysky Ivano-Frankivskoho kraieznavchoho muzeiu*. (Issue 11–12), (pp. 292–293). Ivano-Frankivsk : Lileya-NV. (In Ukrainian).
 17. Pashchyn, R. (1991). *Zemlya Halytska* [Galician land]. Halych. (In Ukrainian).
 18. Skrypnyk, I. (1983, June 4). Movoyu hrafiky (Tvorchyy portret) [By Means of Graphic language (Creative portrait)]. *Vpered*, 67. (In Ukrainian).
 19. Uhorchak, Yu. (2006). Frankiana Ihorya Derkacha [Ihor Derkach's Frankiana]. *Krayeznavets Prykarpattya*, 8, 24–25. (In Ukrainian).
 20. Khomyak, L. V. (2002). Memorialna rizba oseredkiv narodnoho kamenyarstva v Halychyni kintsya XIX — XX stolittya [Memorial carving of people's masonry centers in Galicia at the end of the 19th and 20th centuries]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv. (In Ukrainian).
 21. Chmelyk, I. (2016). Mykhaylo Fihol : shtrykhy do tvorchoho portretu pedahoha, myttsya i naukovtsya [Mykhaylo Fihol : strokes for the creative portrait of a teacher, artist and scholar]. *Hirska shkola ukrayinskykh Karpat*, 14, 197–200. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuk_2016_14_49. (In Ukrainian).

11.09.2018